

Iranian Poultry Industry
During Rouhani's Reign (2013-21)

صنعت طیور ایران

در دولت روحانی (۱۳۹۲-۱۴۰۰)

دکتر حسن مهربانی یگانه

استاد دانشگاه تهران

Dr. Hassan Mehrabani Yeganeh
DVM, MSc, Ph.D

پارس نیکی

تلاوی

مقدمه

Introduction

دفتری را که پیش رو دارید توصیف و تحلیل توأمان اطلاعات و آمار اقتصاد کلان ایران و عملکرد صنعت طیور کشور (بخش‌های گوشتی و تخمگذار) در دوران هشت ساله دولت‌های یازدهم و دوازدهم (دولت جناب آقای روحانی) می‌باشد. فعالان صنعت طیور مثل سایر صنایع در فضای اقتصادی حاکم بر کشور فعالیت می‌کنند که ظرف هشت سال گذشته دستخوش فراز و نشیب‌های زیادی بوده و از این بابت متحمل تاثیرات ناگوار و تصمیمات و اتفاقات این دوران قرار داشته‌اند (ریسک‌های سیستماتیک). لذا ابتدا به بررسی اوضاع اقتصاد کلان کشور پرداخته و سپس به تجزیه و تحلیل عملکرد صنعت طیور با استناد به آمار و ارقام می‌پردازیم .

آمار و اطلاعات اقتصادی عمدتاً از صندوق بین‌المللی پول (International Monetary Fund) ، یا به اختصار IMF و شاخص‌ها از موسسه لگاتوم (Legatum Institute) ، مرکز آمار و بانک مرکزی گرفته شده است. برای قیمت‌اقدام مختلف هم به سایت ITPNews بسنده کرده‌ایم .

در مورد بخش‌های مختلف صنعت طیور ایران حداقل سه مولفه اساسی باید مدنظر قرار گیرد :

۱- ساختار صنعت

۲- بازار

۳- بهره‌وری

ساختار صنعت طیور ایران کاملاً خرده‌مالکی و جزیره‌ای می‌باشد. در چنین ساختاری تولید محصولات در مقایسه با زنجیره‌های بزرگ به مراتب از بهره‌وری پایین‌تری برخوردار است، و هزینه تمام شده محصول نامطلوب خواهد بود. ساختار خرده‌مالکی منجر به بازار رقابت کامل شده و نوسان قیمت‌ها دولت، تولیدکننده و مصرف‌کننده را آزار خواهد داد. در این ساختار و بازار، هدر رفت منابع ملی، حداقل به میزان حدود ۱۵ درصد هزینه اضافه روی دست کشور می‌گذارد و قدرت رقابت را در مقابل هم‌نمایان جهانی به شدت تضعیف می‌کند. نظر به این که سالانه در کشورهای همسایه ایران بیش از دو میلیون تن مرغ وارد می‌شود، با چنین ساختار و بازار و بهره‌وری، عرصه رقابت بر بنگاه‌های اقتصادی ایران تنگ خواهد شد. در چند سال اخیر هم، تزریق ارز ترجیحی موجب ایجاد رانت‌های سنگین شده و در نتیجه دخالت بیش از پیش دولت را در پی داشته است. با این که بازار در رقابت کامل می‌باشد، سرکوب قیمت، استرس‌های شدیدی را به تولیدکنندگان وارد نموده است. بهره‌وری تولید مرغ در ایران حدود ۷۵ درصد کشورهای پیشرفته در این صنعت است. به جرات می‌توان گفت که خروج کامل دولت از صنعت و تشکیل زنجیره‌های بزرگ تنها راه خروج از گرفتاری‌های متعدد برای هر سه ضلع دولت، تولیدکننده و مصرف‌کننده خواهد بود.

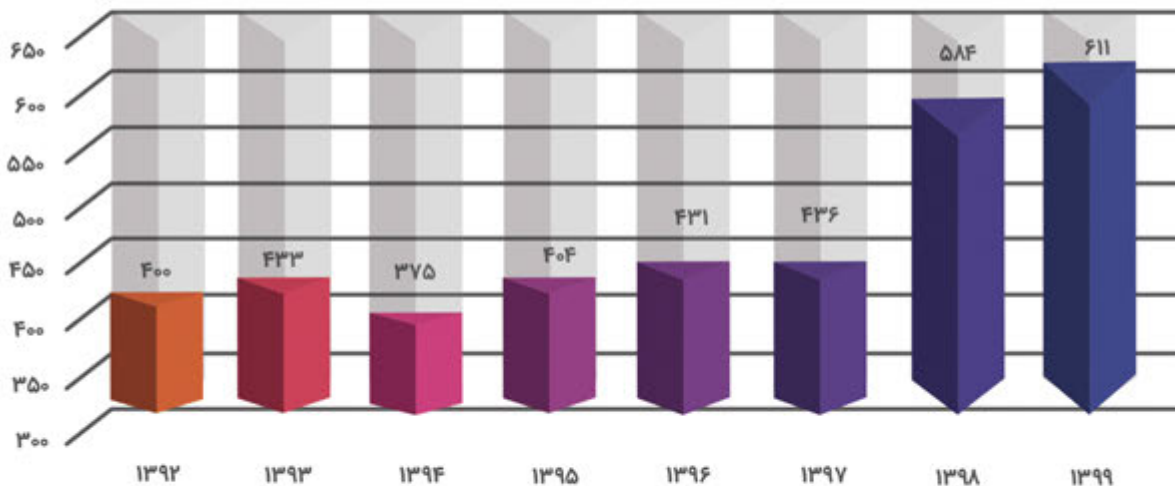
اقتصاد کلان

Macroeconomics

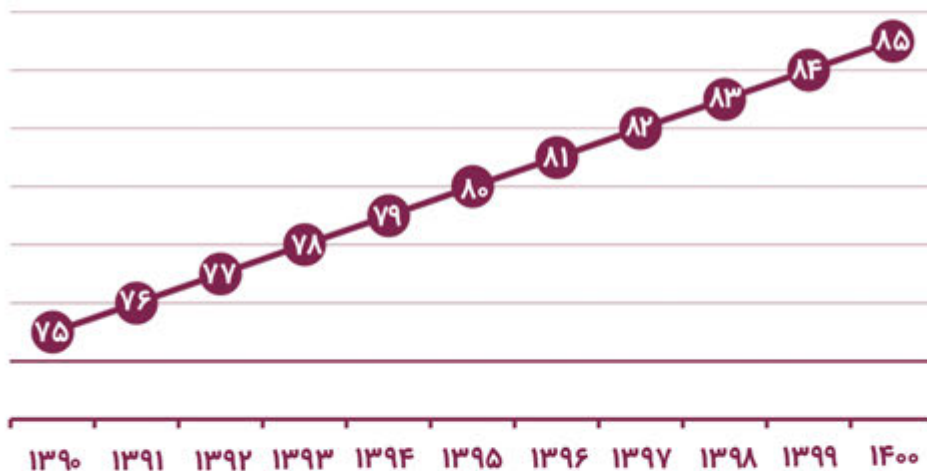
تولید ناخالص داخلی GDP

این شاخص نشانگر عرضه و عرضه اقتصاد هر کشوری است. در دولت‌های یازدهم و دوازدهم از حدود ۴۰۰ میلیارد دلار به حدود ۶۱۱ میلیارد دلار رسیده (گزارش صندوق بین‌المللی پول) یعنی به طور متوسط سالیانه ۵/۴ درصد رشد داشته است. البته در طول سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ این شاخص رشد چشمگیری نداشته و در مجموع رشد نامتوازنی را در این سال‌ها داشته‌ایم.

(نمودار شماره ۱) روند تولید ناخالص داخلی به روایت صندوق بین‌المللی پول

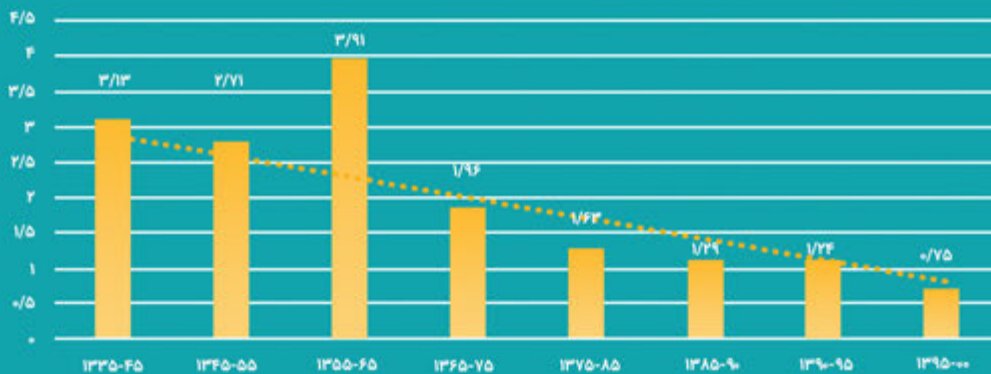

(نمودار شماره ۲) جمعیت ایران (میلیون نفر)

(نمودار شماره ۳) روند نرخ رشد جمعیت (درصد)

جمعیت **Population**

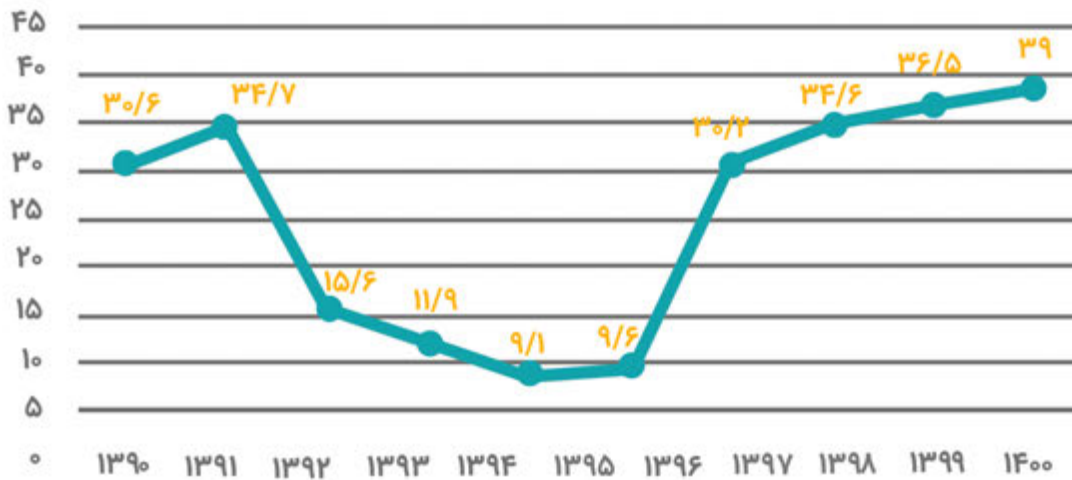
در طول این سال‌ها به‌طور میانگین، سالیانه حدود یک میلیون نفر به جمعیت کشور اضافه شده. اما نرخ رشد جمعیت روند منفی داشته است. آمارها نشان می‌دهد که بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ متوسط رشد حدود ۱/۲۴ درصد بوده که نسبت به پنج سال ماقبل کاهش داشته اما این کاهش در طول سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ بسیار شدیدتر بوده است. با این روند رو به کاهش طی ۱۰ سال آینده نرخ رشد جمعیت تقریباً به صفر خواهد رسید. قطعاً شرایط اقتصادی جامعه مانند تورم، بیکاری، نرخ رشد اقتصادی، آسیب‌های مختلف اجتماعی و عدم اعتماد و ناامیدی خانواده‌ها از آینده خود و فرزندانشان، بر تصمیم جوانان برای ازدواج تأثیر شدید گذاشته و باعث به تأخیر افتادن فرزندآوری شده و میانگین تعداد فرزندان برای خانواده‌ها کم خواهد شد.

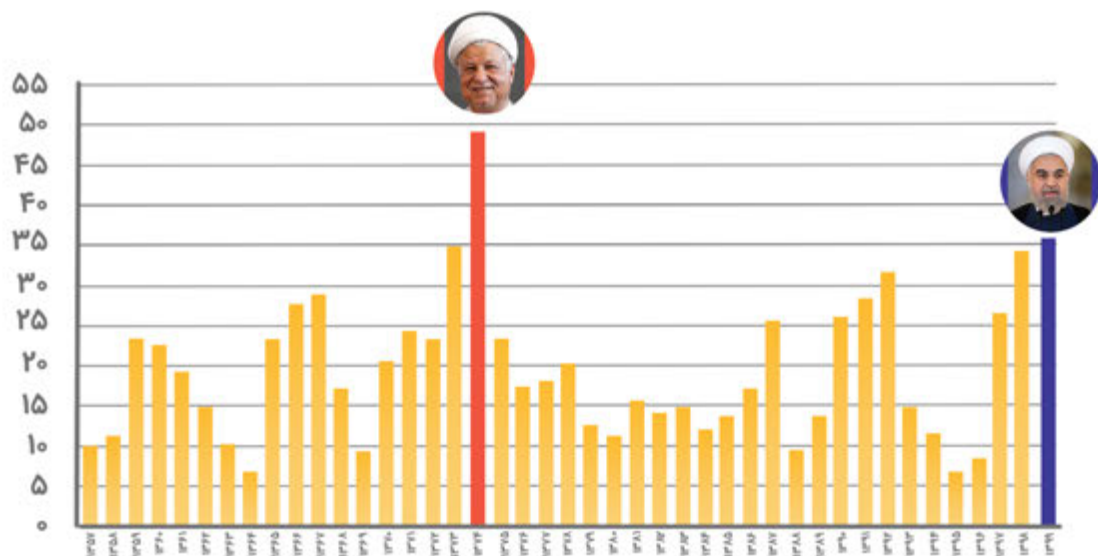
Inflation نرخ تورم

بر اساس داده‌های مرکز آمار و بانک مرکزی از شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور، پس از دولت مرحوم رفسنجانی، با رقم ۴۹/۴ درصد در سال ۱۳۷۴، در دولت‌های یازدهم و دوازدهم بالاترین نرخ تورم را شاهد بودیم. در ابتدای تحویل گرفتن دولت یازدهم نرخ تورم حدود ۳۵ درصد بوده که روندی نزولی را طی ۳ سال اول ریاست جمهوری آقای روحانی طی کرده و اما پس از آن روندی صعودی در پیش گرفت؛ به گونه‌ای که نرخ تورم سال ۱۳۹۹ در کشور به ۳۶/۵ درصد رسید. این دومین نرخ تورم بالای ایران پس از انقلاب محسوب می‌شود.

(نمودار شماره ۴) نرخ تورم در هشت سال گذشته (درصد)

منبع: IMF

The Unemployment Rate

نرخ بیکاری

بیکاری در ایران سالهاست که گریبانگیر کشور است و در دو دهه گذشته با افزایش جمعیت به معضل بزرگی تبدیل شده است. با توجه به کاهش سرانه تولید ناخالص داخلی و افزایش نرخ تورم، مردم در برابر تغییرات درآمد و اشتغال آسیب پذیرتری می شوند. در سالهای اخیر با توجه به مشکلات ایجاد شده در اثر تحریم ها و همچنین شیوع بیماری کرونا، کشور دچار رکود اقتصادی شده و کاهش سرمایه گذاری های داخلی و خارجی را در پی داشته است. در این شرایط صاحبان کسب و کار مجبور به تعدیل نیروهای شاغل خود شده و در نتیجه بیکاران جدیدی به آمار بیکاران کشور اضافه شده است. بی کفایتی دولت هایی که امور اجرایی کشور را به دست می گیرند و همچنین سیاست های ناکارآمد باعث می شود این معضل همچنان به قوت خود باقی مانده و بهبودی حاصل نشود. به استناد گزارش صندوق بین المللی پول، نرخ بیکاری در سال اول دولت یازدهم حدود ۱۰/۴ درصد بوده که با گذشت زمان، روند صعودی خود را طی کرده و در نهایت در پایان دولت دوازدهم در نقطه ۱۲/۲ درصد ایستاده است.

ردیف	سال	نرخ تورم	رئیس جمهور
۱	۱۳۷۴	۴۹/۴	رفسنجانی
۲	۱۳۹۹	۳۶/۲	روحانی
۳	۱۳۷۳	۳۵/۲	رفسنجانی
۴	۱۳۹۸	۳۴/۴	روحانی
۵	۱۳۹۲	۳۲/۱	روحانی
۶	۱۳۶۷	۲۸/۹	موسوی
۷	۱۳۹۱	۲۸/۶	احمدی نژاد
۸	۱۳۶۶	۲۷/۷	موسوی
۹	۱۳۹۷	۲۶/۶	روحانی
۱۰	۱۳۹۰	۲۶/۴	احمدی نژاد

(نمودار شماره ۵) نرخ بیکاری طی سال های گذشته (درصد)

منبع: IMF

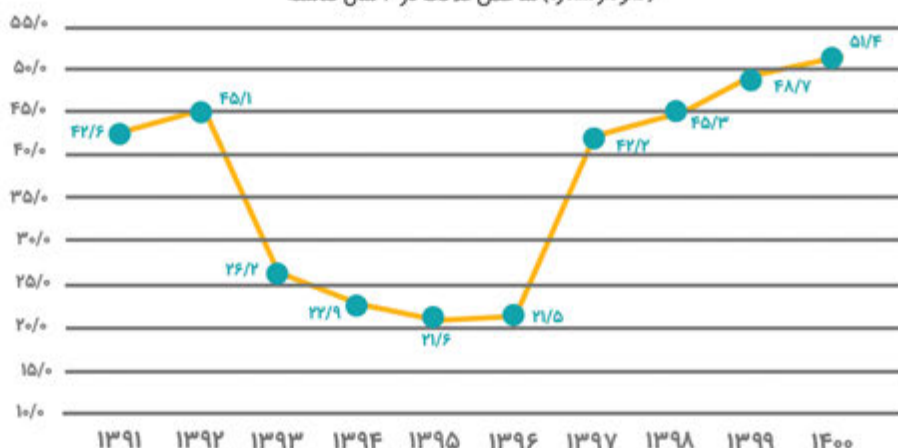

Misery Index شاخص فلاکت

به مجموع نرخ بیکاری و تورم در اقتصاد، شاخص فلاکت گفته می‌شود که از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصاد کلان هر کشوری می‌باشد. این شاخص در هنگام تحویل گرفتن دولت یازدهم حدود ۴۵ درصد بوده و در پایان دولت دوازدهم به حدود ۵۰ درصد رسیده است. حقیقت دیگر درباره عملکرد دولت روحانی این است که در ۵ مورد رتبه بالای شاخص فلاکت کشور، سه سال در دولت روحانی رخ داده و دو سال در دولت رفسنجانی اقتصاد به صورت استرس‌زا، پر معضل و ناکارآمدتر از قبل، تحویل دولت بعدی داده می‌شود.

دولت آینده باید چاره‌های اساسی برای بهبود وضعیت اقتصادی ایران بجوید. آنچه مسلم است افزایش شاخص فلاکت در کشور بسیار نگران‌کننده بوده و افزایش آن نشان‌دهنده وضعیت بد اقتصادی خانوارها در ایران است. در دهه ۹۰ شاهد بالاترین وضعیت فلاکت در کشور بودیم. بالا رفتن نرخ بیکاری و نرخ تورم در یک کشور تبعات اقتصادی و اجتماعی غیرقابل اجتنابی خواهد داشت، یعنی فاجعه‌ای که در دولت روحانی رخ داده است. نمودار ۶ نشان می‌دهد در طی دوران ۸ سال ریاست جمهوری آقای روحانی، نرخ شاخص فلاکت در سال ۱۳۹۹ به بالاترین رقم خود رسید. اگر آمار نرخ بیکاری بر مبنای داده‌های صندوق بین‌المللی پول را مبنا قرار دهیم، بالاترین شاخص فلاکت در ایران به سال ۱۳۷۴ مربوط می‌شود، زیرا در آن سال نرخ تورم به ۴۹/۴ درصد و نرخ بیکاری به ۱۰ درصد رسید. بنابراین شاخص فلاکت در سال ۱۳۷۴ بالغ بر ۵۹/۴ درصد شد. از این رو می‌توان گفت که دولت رفسنجانی بالاترین رکورد شاخص فلاکت را در اختیار دارد و اکنون رتبه دوم در اختیار دولت روحانی قرار گرفته است. حقیقت دیگر آن که دولت روحانی، کشور را با بدترین وضعیت شاخص فلاکت به دولت آینده تحویل خواهد داد و از این بابت حتی رکورد بدتری نسبت به دولت رفسنجانی دارد، زیرا دولت رفسنجانی توانست در سال آخر کاری خود (۱۳۷۵) شاخص فلاکت را به ۳۲/۳ درصد کاهش دهد اما دولت روحانی، کشور را با شاخص فلاکت ۵۱/۴ درصدی به دولت بعدی تحویل می‌دهد.

(نمودار شماره) شاخص فلاکت در ۱۰ سال گذشته

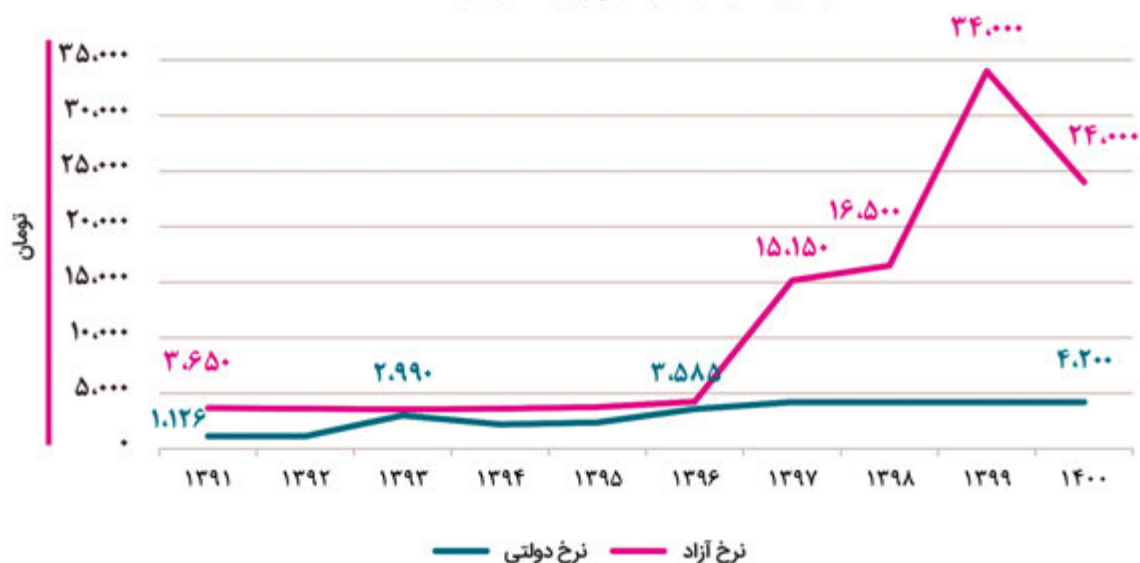
بدترین سال‌ها از نظر شاخص فلاکت

ردیف	سال	شاخص فلاکت	رئیس جمهور
۱	۱۳۷۴	۵۹/۴	رفسنجانی
۲	۱۳۹۹	۴۸/۷	روحانی
۳	۱۳۹۸	۴۵/۳	روحانی
۴	۱۳۷۳	۴۵/۲	رفسنجانی
۵	۱۳۹۲	۴۵/۱	روحانی

نرخ ارز Exchange Rate

نرخ ارز از عوامل بسیار تاثیرگذار در اغلب صنایع ایران است و اما صنعت طیور به لحاظ واردات نهاده‌ها مانند غلات، افزودنی‌ها، دارو، واکسن و ... کاملاً از تغییرات نرخ ارز تاثیر می‌پذیرد. به جرأت می‌توان گفت که میزان وابستگی صنعت طیور ایران به خارج از کشور بیش از ۸۵ درصد بوده و لذا ریسک نوسانات نرخ ارز در تغییرات آن شدیداً حس می‌شود. نرخ ارز دولتی در ابتدای دولت یازدهم حدود ۱۲۰۰ تومان و ارز آزاد حدود ۳۶۰۰ تومان، که در پایان دولت دوازدهم نرخ ارز دولتی به ۴۲۰۰ تومان و نرخ ارز آزاد به حدود ۲۴ هزار تومان رسیده است. اختلاف فاحش این دو نرخ چه در تغییرات آن‌ها و چه در نسبت آن‌ها رانت بسیار قابل توجهی را تولید کرد که صنعت طیور را تحت تاثیر جدی قرار داد. آثار این تغییرات در صنعت طیور را ارزیابی خواهیم کرد.

(نمودار شماره ۷) تغییرات نرخ ارز در ۱۰ سال اخیر

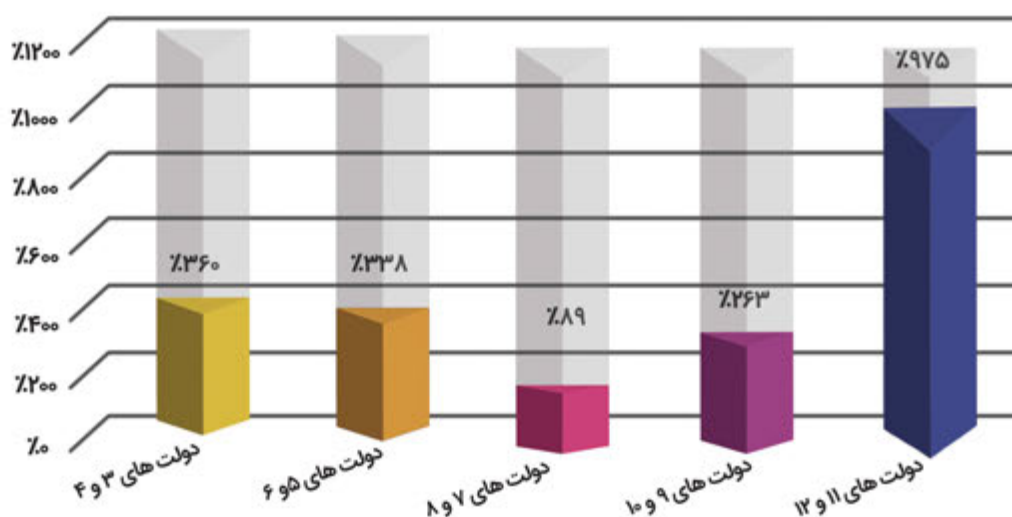

ارزش ریال Exchange Rate دلار

نمودار ۸ نشان می‌دهد که نرخ تبدیل دلار به ریال در بازار آزاد در پایان هر دولتی نسبت به ابتدای آن چقدر بوده است. پایان دولت دوازدهم نسبت به پایان سایر دولت‌ها تقریباً سه برابر شده است.

رشد تقریباً بیش از ۹ برابری دلار آزاد نسبت به این رشد در پنج دولت قبل خودش بی نظیر است و آثار آن هم از جنبه های تورمی کاملاً بروز کرده است.

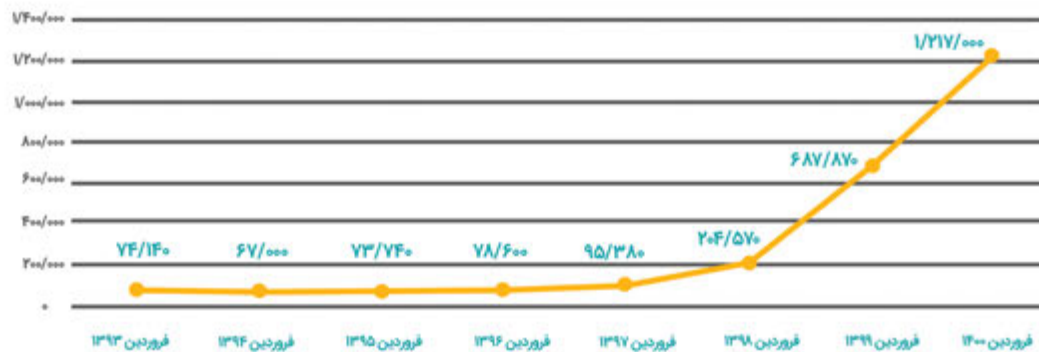
(نمودار شماره ۸) ارزش ریالی قیمت دلار آزاد نسبت به انتهای دولت قبل

شاخص بورس Stock Market

این شاخص ظرف شش سال اول مجموع دولت‌های یازدهم و دوازدهم تغییر فاحشی نداشته است. این شاخص در ابتدای سال ۱۳۹۷ نسبت به ابتدای سال ۱۳۹۳ کمتر از ۳۰ درصد رشد داشته است، در حالی که در فروردین ۱۴۰۰ نسبت به فروردین ۱۳۹۷، یعنی در مدت سه سال حدود ۱۳۰۰ درصد رشد را نشان می‌دهد. این رشد با افزایش قیمت دلار در بازار آزاد کاملاً هم‌نوایی داشته است.

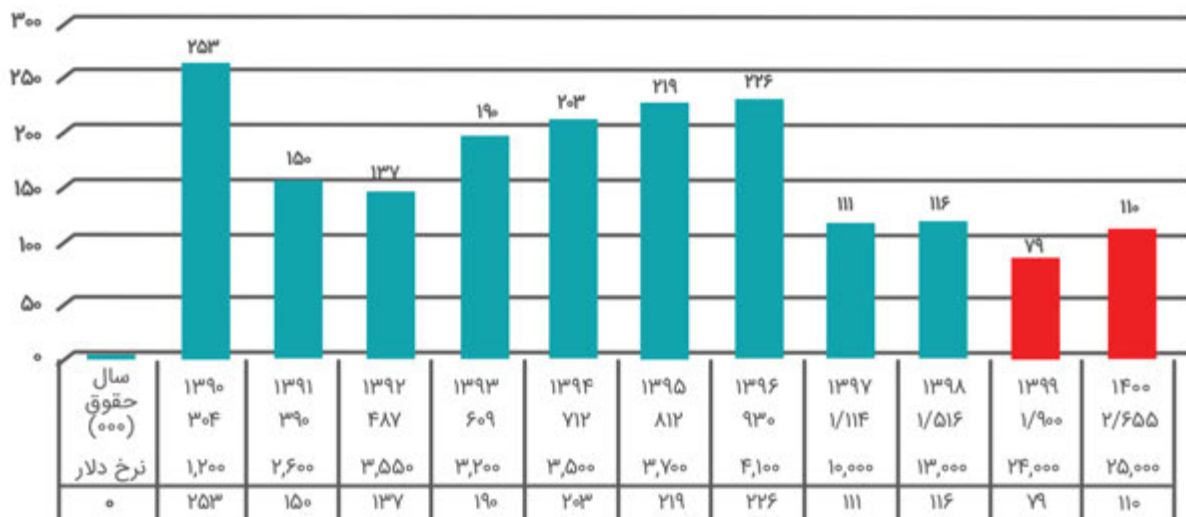
(نمودار شماره ۹) روند شاخص کل بورس طی ۸ سال گذشته

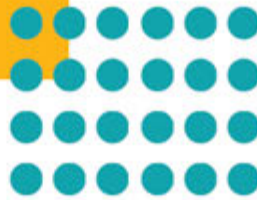

قدرت خرید Purchasing Power

نمودار ۱۰، قدرت خرید کارگران به دلار را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۲ قدرت خرید ماهانه کارگران حدود ۱۳۷ دلار بوده، حال آن که در سال ۱۳۹۹ به ۷۹ دلار تقلیل یافته است. یعنی قدرت خرید حدود ۴۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. از این بابت فشار سنگینی بر طبقه کارگر ایران وارد شده و تاثیر به سزایی بر رفاه کارگران داشته است.

(نمودار شماره ۱۰) حداقل دستمزد کارگر (هزار ریال به دلار)

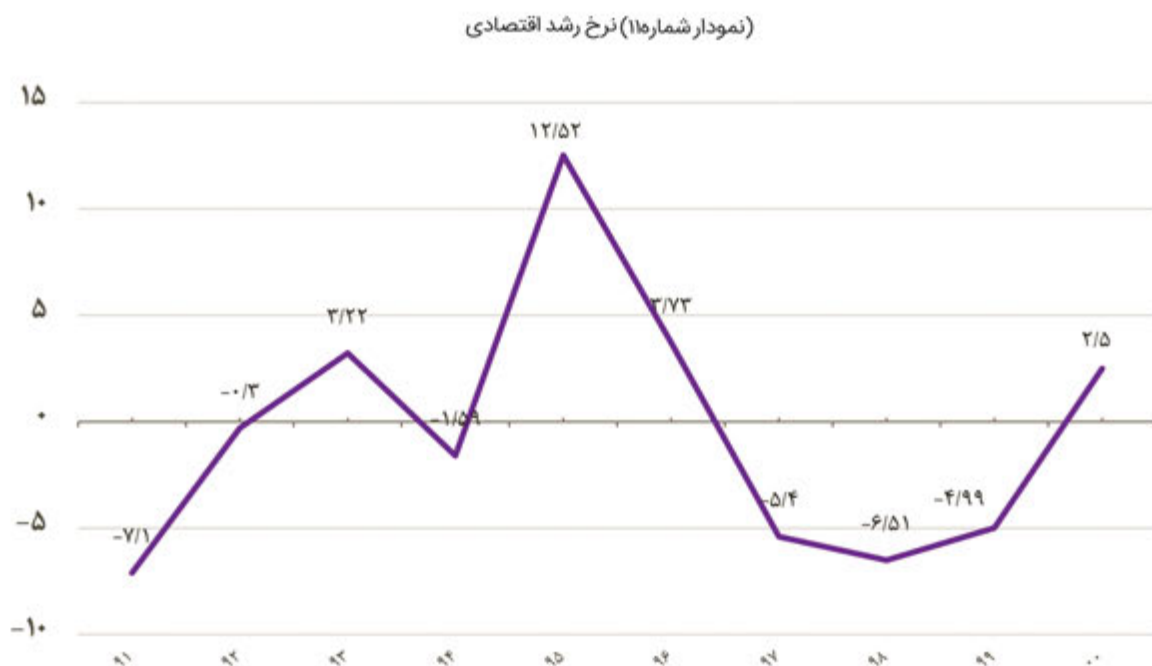

رشد اقتصادی

Economic Growth

نمودار ۱۱ نشان می‌دهد متوسط نرخ رشد اقتصادی در ۱۰ سال اخیر حدود صفر بوده است؛ در حالی که براساس برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته انتظار می‌رفت رشد حدود ۸ درصد در سال را تجربه کنیم. متأسفانه افزایش جمعیت و نرخ رشد اقتصادی منفی مشکلات اقتصادی زیادی را در جامعه به وجود آورده است.

Source: IMF

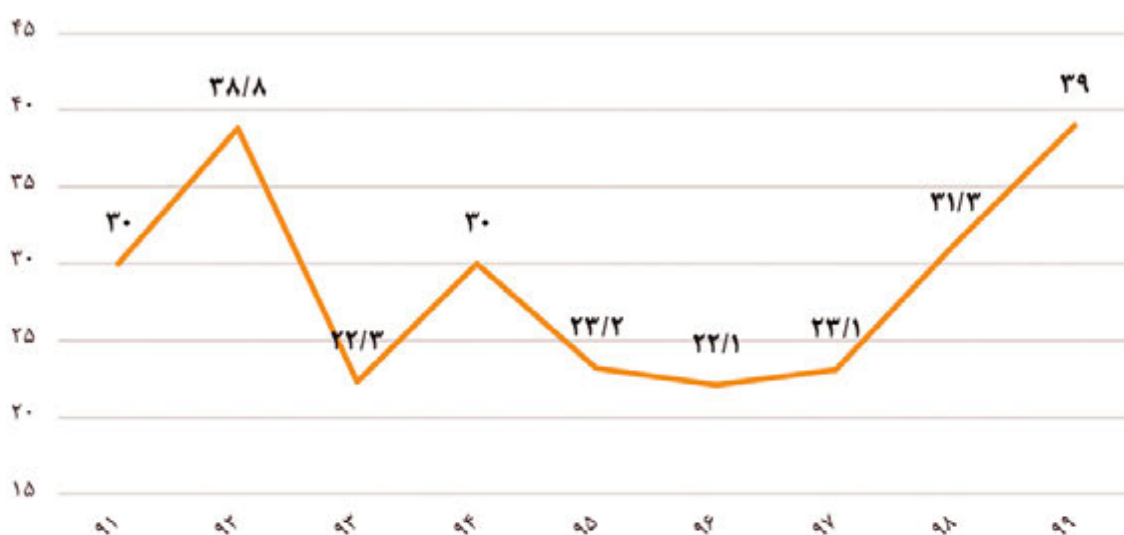

رشد نقدینگی

Liquidity Growth

نرخ رشد نقدینگی در ۸ سال دولت‌های یازدهم و دوازدهم با ۲۷ درصد رشد در سال همراه بوده و میزان نقدینگی در کشور حدود ۶ برابر شده است. این حجم از نقدینگی بدون پشتوانه تولید، یکی از تاریخی ترین نرخ‌های تورم را برای کشور رقم زد. چاپ پول بدون پشتوانه موجب تضعیف شدید ارزش ریال شده و در نتیجه فشار شدید بر اقشار آسیب پذیر جامعه وارد نموده است. رشد اقتصادی منفی همراه با افزایش تورم موجب بروز شرایط رکود تورمی در اقتصاد کشور شده است.

(نمودار شماره ۱۲) روند رشد نقدینگی

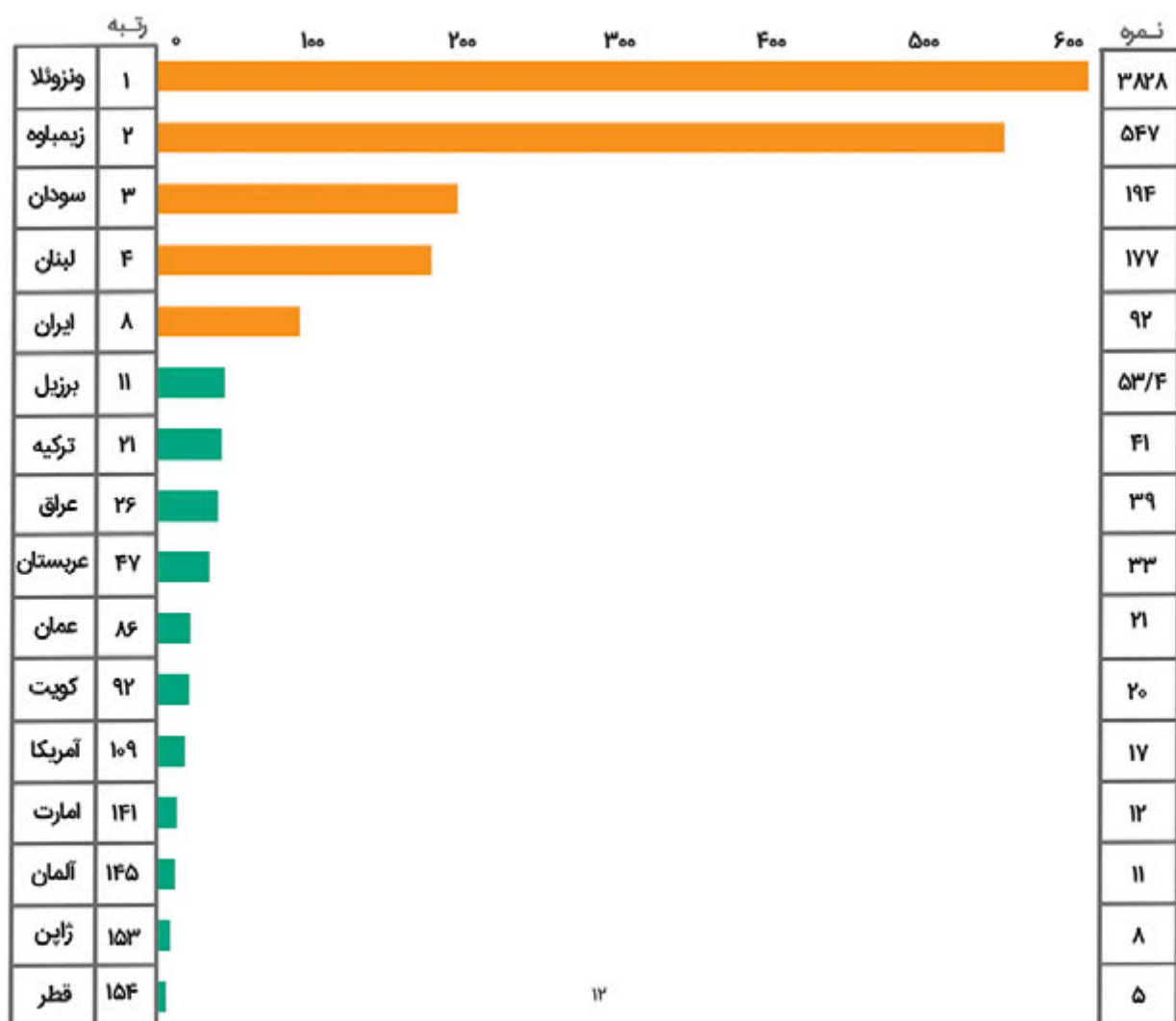
جایگاه ایران در جهان

Misery index شاخص فلاکت

استاد اقتصاد دانشگاه جان هاپکینز و عضو موسسه کاتو از مبتکران «شاخص فلاکت»، ایران را در جایگاه هشتمین کشور فلاکت‌زده از میان ۱۵۶ کشور رتبه بندی شده جهان در سال ۲۰۲۰ معرفی کرده است. بالاترین میزان فلاکت اقتصادی هم مربوط به کشورهای ونزوئلا، لبنان، زیمبابوه، سودان، سوریه، آرژانتین و ترکیه است. طبق شاخص هانکه، کمترین میزان فلاکت اقتصادی به ترتیب مربوط به کشورهای نروژ، نیوزلند، استرالیا، سوئد، ژاپن، آلمان، سوئیس، هلند و آمریکا است. شاخص فلاکت معرفی شده توسط استیو هانکه، شامل جمع نرخ تورم، بیکاری و نرخ بهره بانکی منهای درصد تغییر سرانه تولید ناخالص داخلی حقیقی است.

(نمودار شماره ۱۳) شاخص فلاکت و رتبه ایران در سال ۲۰۲۰

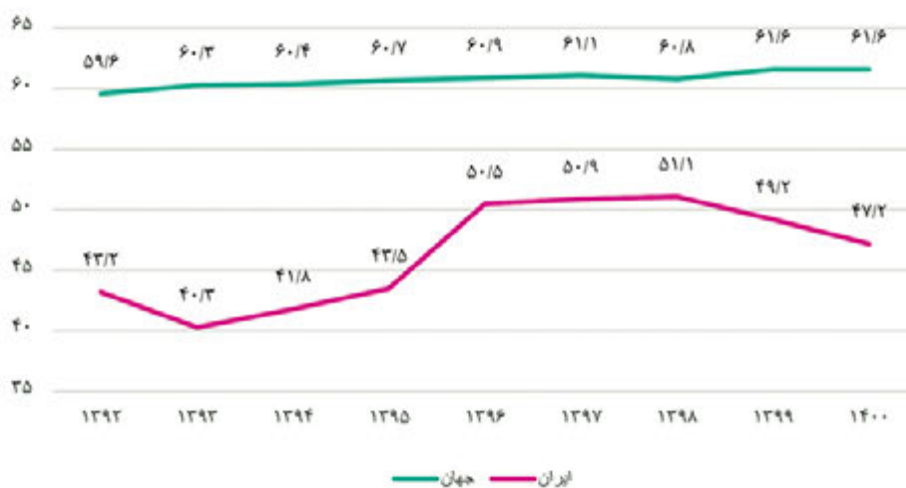
Source: CATO Institute

شاخص آزادی اقتصادی Index of economic freedom

این شاخص که هر ساله توسط بنیاد هربیتیج محاسبه و منتشر می‌گردد، محیط کسب و کار کشورها را مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌دهد. در محاسبه این شاخص، از دوازده زیرشاخص در چهار گروه حاکمیت قانون، اندازه دولت، کارایی قوانین و درجه باز بودن بازار استفاده می‌شود. برای هر یک از این زیرشاخص‌ها امتیازی بین صفر تا صد در نظر گرفته شده و امتیاز نهایی آزادی اقتصادی از میانگین این ۱۲ متغیر بدست می‌آید. امتیاز بیشتر، نشان دهنده بازتر بودن اقتصاد آن کشور است در نمودار ۱۴ روند تغییرات شاخص آزادی اقتصادی ایران ترسیم شده است. رتبه ایران در طول این سال‌ها در محدوده ۴۳ تا ۵۱ یعنی در پایین‌ترین نقطه در طبقه بندی قرار داشته است. همچنین شاخص آزادی اقتصادی که بیانگر متوسط وضعیت آزادی اقتصادی ایران در جهان می‌باشد، گویای این است که آزادی اقتصادی ایران از متوسط آزادی اقتصادی منطقه و جهان بسیار پایین‌تر است. در واقع در میان ۱۴ کشور منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی آخرین کشور هستیم. به اعتقاد بنیاد هربیتیج تنزل شاخص آزادی اقتصادی ایران به دلیل دخالت‌هایی است که عمدتاً مخالف آزادسازی اقتصاد و همکاری با جامعه بین‌الملل است.

(نمودار شماره ۱۴) جایگاه ایران از نظر آزادی اقتصادی

شاخص فساد Corruption Index

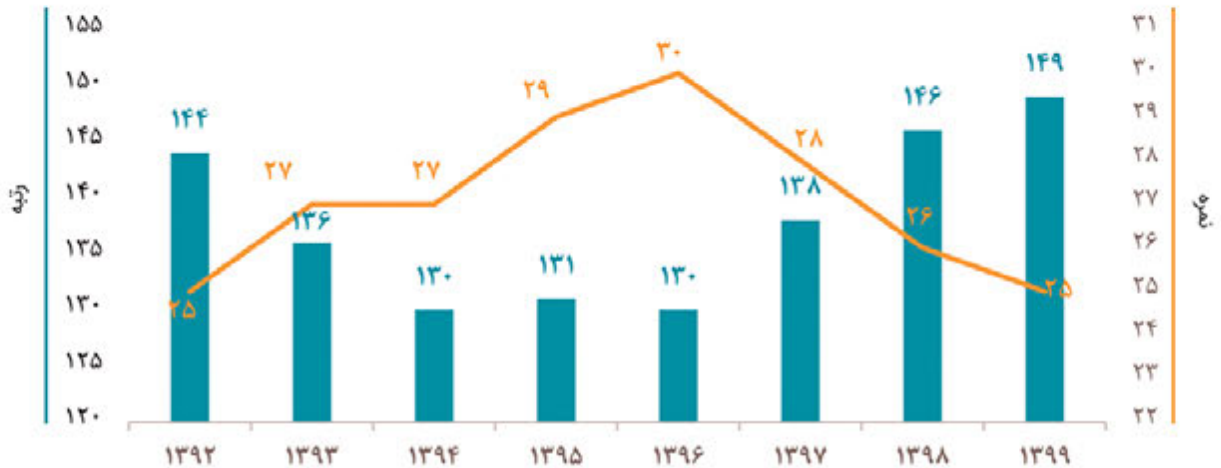
موسسه بین‌المللی شفافیت هر ساله شاخص پاکدامنی کشورها را منتشر می‌کند. فساد و شفافیت مقابل یکدیگر هستند. وفق شاخص پاکدامنی، هر چه کشوری در وضعیت بهتری قرار داشته باشد، شفافیت در آن کشور در سطح بالاتری قرار دارد. کشورهایی که در صدر قرار دارند بیشترین پاکدامنی (بیشترین شفافیت) را دارند. در مقابل کشورهای سومالی، سودان، سوریه، افغانستان و یمن در قعر لیست قرار دارند. اقتصادهای آزادتر، شفافتر هستند و در نتیجه فساد در آنها شیوع کمتری دارد. در مقابل اقتصادهای بسته، شفافیت کمتری داشته و در نتیجه فساد در آنها شایع‌تر است. آزادی اقتصادی، شفافیت و پاکدامنی بیشتر را به همراه خواهد داشت و شفافیت بیشتر نیز می‌تواند به آزادی اقتصادی کمک کند. ۸۰ درصد کشورهای که در صدر شاخص آزادی اقتصادی قرار دارند، از لحاظ شاخص پاکدامنی نیز در صدر قرار دارند. از منظر روانی و انجام کسب و کار در طول مدت هشت سال متوسط شاخص پاکدامنی به ۱۳۸ رسیده است. رتبه ایران در این شاخص از ۱۴۴ در سال ۲۰۱۳ (ابتدای دولت یازدهم) به ۱۴۹ در سال ۲۰۲۰ (اواخر دولت دوازدهم) رسیده است. این رقم بیانگر این است که با فاسدترین مدیریت‌های اقتصاد کلان در جهان، هم کلاس شده‌ایم. رتبه ایران در این شاخص، اندکی بهتر از سومالی، سوریه، یمن و ونزوئلا می‌باشد.

شاخص فساد **Corruption Index** ساد

(نمودار شماره ۱۵) روند تغییر جایگاه ایران در جهان از نظر شاخص پاکدامنی

نمره برخی کشورها در محدوده فاسد و شفاف در سال

منبع: Transparency.com

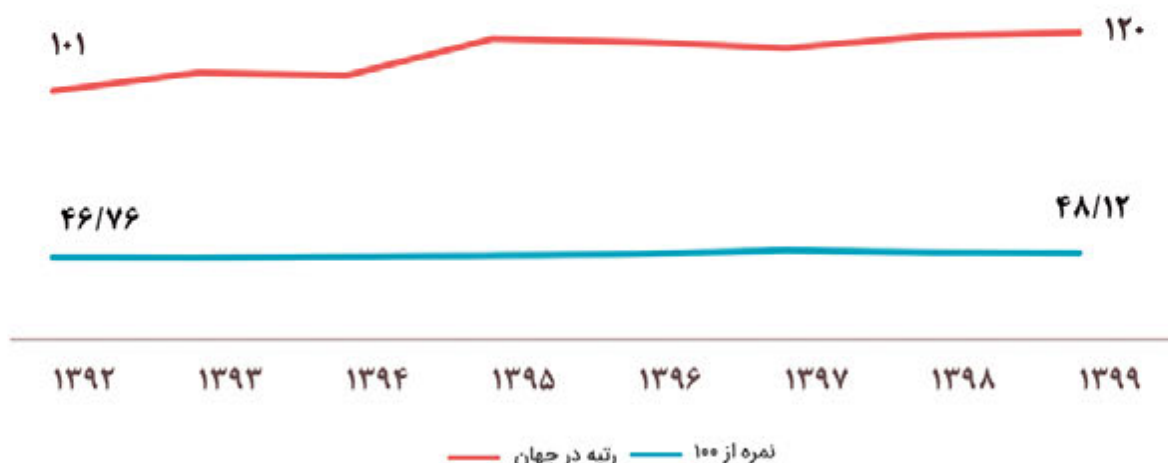

شاخص رفاه Welfare Index

جایگاه جهانی ایران در رتبه بندی موسسه لگاتوم در سال ۲۰۲۰ با یک پله نزول نسبت به سال ۲۰۱۹ همراه بوده است. این در حالی است که در میان ۱۶۷ کشور مورد نظر این گزارش، ۱۴۷ کشور نسبت به رتبه سال قبل خود ارتقا پیدا کرده اند. شایان ذکر است که در میان کشورهای منطقه، امارات متحده عربی و قطر به ترتیب در جایگاه ۴۲ و ۴۵ جهان قرار دارند. همچنین کشورهای همسایه نظیر کویت و ترکیه وضعیت بهتری نسبت به ایران دارند؛ به طوری که کویت در رتبه ۵۸ و ترکیه نیز در رتبه ۹۴ قرار دارد. شاخص رفاه به عنوان ابزاری کاربردی برای شناخت مسیرهایی است که یک ملت به منظور گذار از فقر به رفاه، باید طی کند. در همین راستا، موسسه مطالعاتی لگاتوم هر سال گزارشی را منتشر می کند و کشورهای جهان را بر اساس شاخص های مختلف رتبه بندی می کند. این شاخص براساس ۱۲ رکن ایمنی و امنیت، آزادی فردی، حکمرانی، سرمایه اجتماعی، محیط سرمایه گذاری، شرایط کسب و کار، دسترسی و زیرساخت، کیفیت اقتصاد، شرایط زندگی، بهداشت، محیط زیست و آموزش به ترسیم نقشه راه کشورها در دستیابی به رفاه می پردازد.

بررسی ابعاد و زوایای مختلف شاخص رفاه لگاتوم نشان می دهد که رتبه ایران در تمام ارکان مدنظر این شاخص بین المللی تنزل یافته و بهبودی در هیچ یک از زیرشاخه های آن مشاهده نشده است. در آخرین رتبه بندی، سه زیرشاخص جدید تحت عناوین محیط سرمایه گذاری، دسترسی و زیرساخت و همچنین شرایط زندگی به چشم می خورد. نمودار ۱۶ نشان می دهد با این که نمره ایران طی ۸ سال گذشته جزئی ارتقا یافته است (۱/۳۶) اما با توجه به ارتقا کشورها نسبت به جایگاه سال های قبلی خود، این ارتقا چندان چشمگیر نبوده و انگار درجا زده است. به همین دلیل رتبه ایران طی سال های ریاست جمهوری آقای روحانی از جایگاه ۱۰۱ سال ۱۳۹۲ به جایگاه ۱۲۰ در میان کشورهای جهان تنزل کرده است.

(نمودار شماره ۱۶) روند شاخص رفاه در ایران طی ۸ سال گذشته

صنعت طیور ایران در دولت آقای روحانی

صنعت طیور ایران در دولت‌های یازدهم و دوازدهم با همان ساختار خرده مالکی و بازار رقابت کامل به حیات خود ادامه داد. تولیدکنندگان در اواخر دولت دوازدهم با زیان‌های سنگینی مواجه شدند و برخوردهای غیرکارشناسی مسئولین بر روند تولید تأثیرات نامطلوب گذاشت.

تامین و تخصیص ارز و انتقال آن که دچار مشکلات جدی ناشی از تحریم‌ها بود تأثیر منفی بر روند فعالیت‌های صنعت دام و طیور کشور گذاشت. تفاوت‌های چند صد درصدی بین قیمت‌های مصوب دولتی و بازار آزاد موجب رونق قاچاق و تقلب در بازار نهاده‌ها شد. از این بابت فشار و استرس سنگینی بر دولت و تولیدکنندگان وارد شده و در نهایت مصرف‌کنندگان بهای آن را پرداخت نموده‌اند.

با توجه به این که ساختار صنعت کاملاً خرده مالکی باقی مانده است، هرچه پیش‌تر برویم با افزایش جمعیت و افزایش مصرف سرانه (به دلیل بالا بودن قیمت گوشت قرمز) این ساختار بیش از پیش با مشکل مواجه خواهد شد. کشورهای همسایه ایران سالیانه حدود پنج میلیارد دلار واردات محصولات مختلف صنعت طیور دارند که متأسفانه کشور ما از این بازار و از این واردات بی‌نصیب مانده و نتوانسته نقشی در صادرات این محصولات به کشورهای همسایه داشته باشد.

راندمان تولید در صنعت طیور ایران

صنعت مرغ گوشتی

راندمان پرورش طیور گوشتی در ایران، حدود ۷۵ درصد کشورهای پیشرفته بوده و ضریب تبدیل، طول دوره پرورش، تلفات و وزن پایان دوره، فاصله معناداری با تولید قابل قبول دارند. خوراک مورد استفاده در واحدهای پرورش عمدتاً در مزارع ساخته می‌شود و تنها حدود ۴۰ درصد از واحدهای پرورش از خوراک ساخته و آماده شده در کارخانجات تولید خوراک استفاده می‌کنند.

وزارت جهاد کشاورزی به عنوان متولی تولید باید برنامه‌ای به منظور افزایش راندمان تولید ارائه و از آن به صورت جدی حمایت کند، زیرا سالیانه بیش از ۵۰۰ میلیون دلار زیان ناشی از راندمان نامطلوب تولید در صنعت طیور کشور می‌باشد.

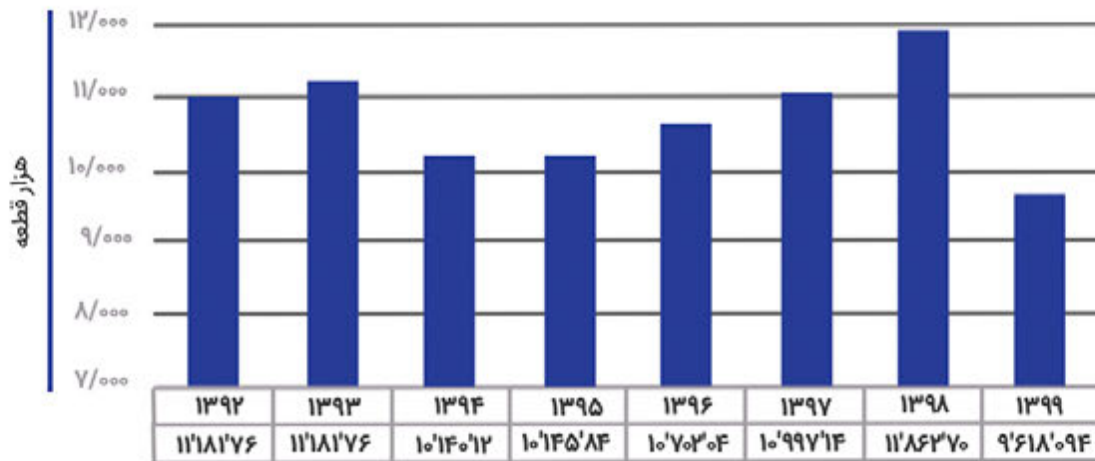

جوجه‌ریزی مادر

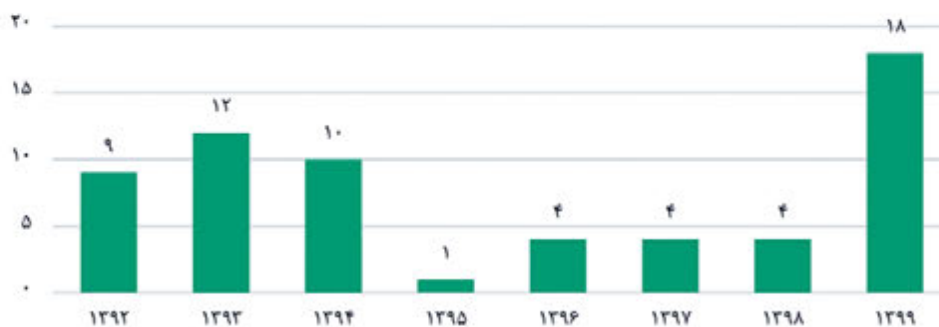
توزیع جوجه مادر گوشتی بین سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹ را در نمودار ۱۷ ملاحظه می‌کنید. مجموعاً بیش از ۸۵ میلیون (۸۵۶۱۵۴۷۶) قطعه جوجه مادر طی ۸ سال دولت‌های ۱۱ و ۱۲ ریخته شده است. متوسط سالیانه بیش از ۱۰/۷ میلیون (۱۰۷۳۱۹۳۵) قطعه بوده که بیشترین جوجه مادر (۱۱۸۶۲۷۰۷) در سال ۱۳۹۸ و کمترین آن (۹۶۱۸۰۹۴) در سال ۱۳۹۹ به مزارع وارد شده است. ضریب تغییرات جوجه‌ریزی حدود ۶/۶۴ درصد بدست آمده که مقدار نامطلوبی می‌باشد.

(نمودار شماره ۱۷) جوجه‌ریزی مرغ مادر در ۸ سال گذشته

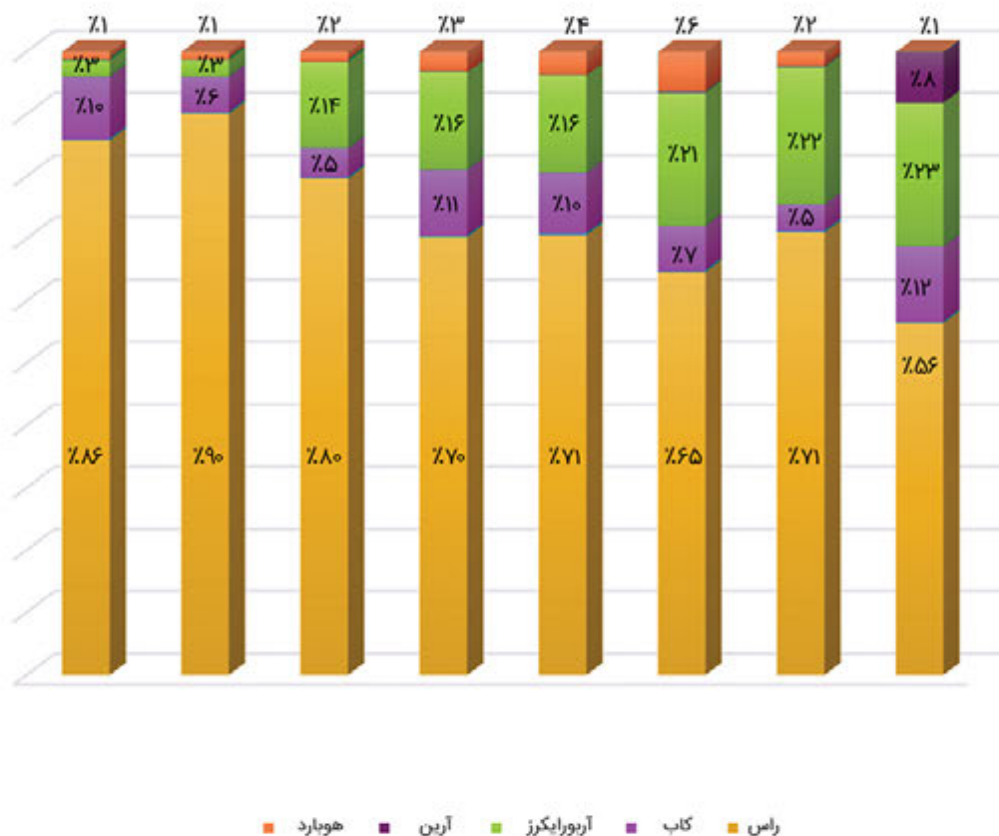
با توجه به رشد جمعیت، انتظار می‌رود که روند جوجه‌ریزی با شیب کمی افزایشی باشد. این مقوله نه تنها رخ نداده بلکه در سال ۱۳۹۹ کمترین میزان جوجه‌ریزی مرغ مادر گوشتی را طی ۸ سال دولت‌های یازدهم و دوازدهم شاهد بودیم. اما مهم‌ترین مسئله میزان واریانس جوجه‌ریزی در سال‌های مختلف می‌باشد که در نمودار زیر ملاحظه می‌کنید. کمترین واریانس مربوط به سال ۱۳۹۵ و بیشترین واریانس مربوط به سال ۱۳۹۹ است. این واریانس ۱۸ برابر سال حداقل (۱۳۹۵) می‌باشد. به همین دلیل سال ۱۴۰۰ سالی است که در بازار جوجه یکروزه با تلاطم تولید و کمبود آن مواجه هستیم.

(نمودار شماره ۱۸) واریانس جوجه‌ریزی مرغ مادر در ۸ سال گذشته

توزیع سویه‌های مختلف در طی ۸ سال، از ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹، در نمودار ۱۹ نشان داده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود، سهم راس از ۸۶ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۵۶ درصد در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است. در عوض سهم جوجه آرپوراکرز از حدود ۳ درصد به ۲۳ درصد رسیده است. سهم کلی راس حدود ۷۴ درصد و کاب ۸ درصد بوده است، در حالی که سهم آرپوراکرز حدود ۱۵ درصد مجموع این سال‌ها بوده است.

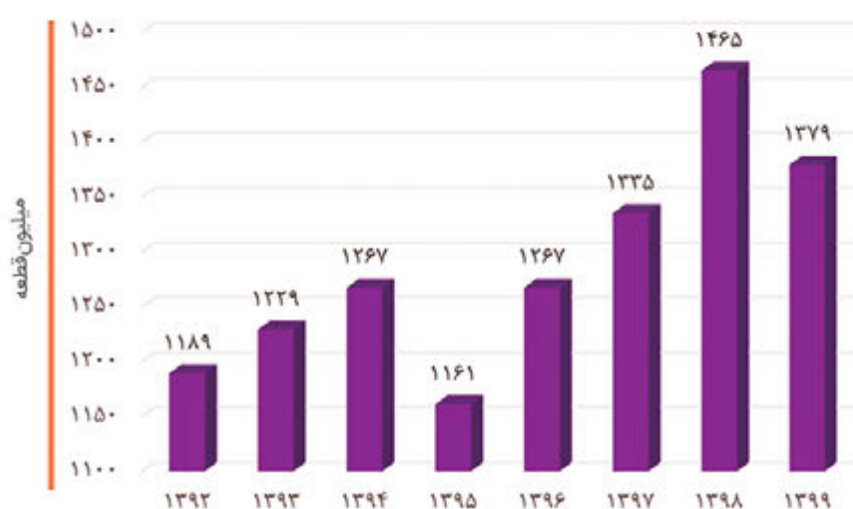
(نمودار شماره ۱۹) سهم آمیخته‌ها در جوجه ریزی مزارع مادر

از ابتدای سال ۱۳۹۹ هم به تدریج جوجه‌های مادر آرین وارد مزارع کشور شد. سهم این سویه در پایان سال ۱۳۹۹ حدود ۸ درصد کل جوجه‌ریزی مادر کشور در این سال شده است. جوجه هوبارد نیز با سهمی حدود ۳ درصد در سال ۱۳۹۹ از رده خارج شد و با توجه به این که گله‌های اجداد این سویه هم روانه کشتارگاه شده است، از این به بعد جوجه ای از نژاد هوبارد در کشور وجود نخواهد داشت.

طی این هشت سال، تولید جوجه یکروزه گوشتی روندی افزایشی داشته است. بیشترین میزان تولید جوجه یکروزه گوشتی در سال ۱۳۹۸ حدود ۱/۴۶۵ میلیارد جوجه بوده است. با توجه به این که کمترین جوجه یکروزه مادر ظرف ده سال گذشته، در سال ۱۳۹۹ روانه مزارع شده، سال ۱۴۰۰ با حداقل تولید جوجه یکروزه گوشتی روبه‌رو هستیم. در ۴ ماه اول سال ۱۴۰۰ متوسط قیمت جوجه یکروزه گوشتی حدود ۵۵ هزار ریال شد که تقریباً نزدیک به ۵ برابر قیمت جوجه در مدت مشابه سال قبل است (۱۲ هزار ریال). به نظر می‌رسد که باید در محاسبات و ضرایب تولید جوجه یکروزه گوشتی، اصلاحات و تعدیلاتی صورت بگیرد، زیرا آمارهای ادعایی با میزان تولید همخوانی ندارد.

(نمودار شماره ۲۰) تولید جوجه یکروزه گوشتی در ۸ سال گذشته

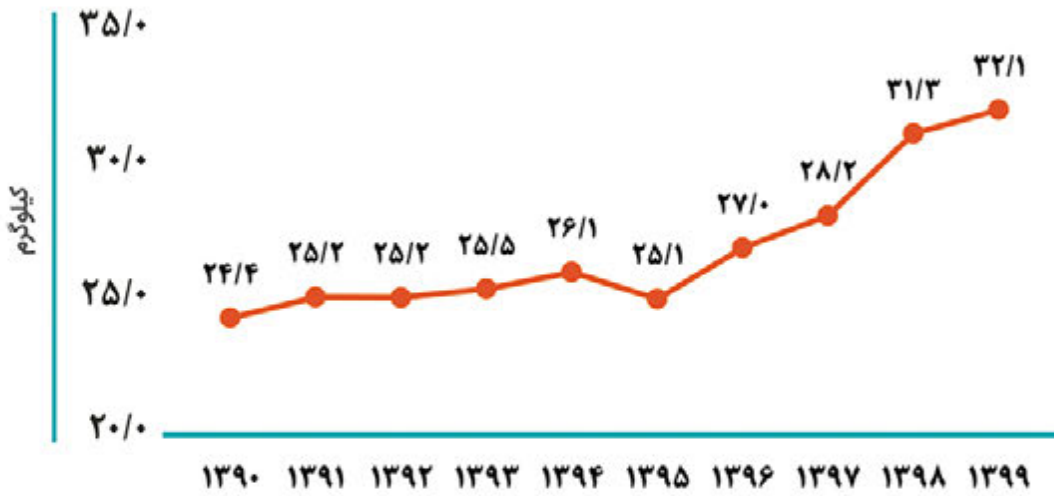
تولید و مصرف گوشت مرغ

تولید مرغ آماده طبخ در طول ۸ سال اخیر روند افزایشی داشته و ادعا می‌شود که از ۱/۹ به ۲/۷ میلیون تن رسیده است؛ همچنین با در نظر گرفتن رشد جمعیت در این سال‌ها، سرعت رشد تولید از سرعت رشد جمعیت بیشتر بوده که به دنبال آن مصرف سرانه گوشت مرغ نیز افزایش یافته است.

(نمودار شماره ۲۱) تولید گوشت مرغ در ۸ سال گذشته

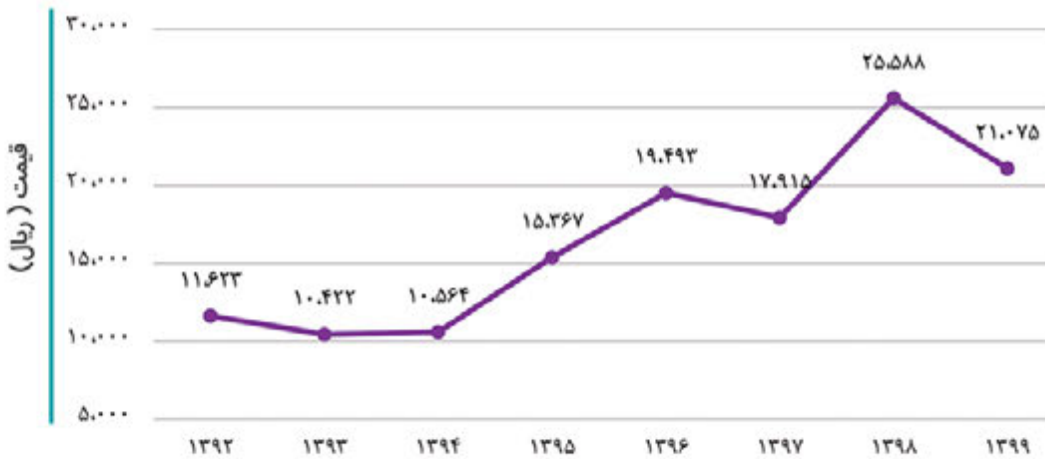

(نمودار شماره ۲۲) سرانه مصرف گوشت مرغ در ۸ سال اخیر

منبع: آمارنامه جهاد کشاورزی

(نمودار شماره ۲۳) روند قیمت جوجه یکروزه در ۸ سال اخیر

(نمودار شماره ۲۴) روند قیمت مرغ آماده طبخ در ۸ سال اخیر

صنعت مرغ تخمگذار

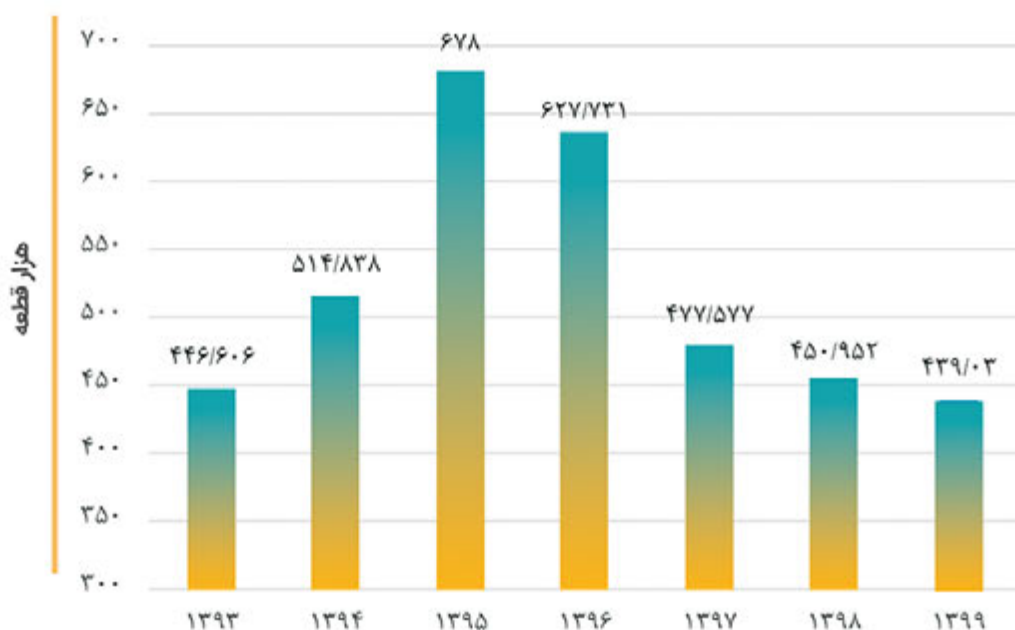
Laying Hen Industry

متوسط جوجه‌ریزی مزارع مادر تخمگذار ظرف ۸ سال از پنج نژاد متفاوت ۵۸۵,۵۷۶ قطعه جوجه بوده است. ضریب تغییرات این جوجه‌ریزی حدود ۱۴٪ بوده است که بسیار زیاد است. در جوجه‌ریزی تخمگذار تجارتي خوشبختانه ضریب تغییرات نسبت به جوجه‌ریزی مادر کاهش چشمگیری داشته است. با این حال ضریب تغییرات با برنامه‌ریزی باید به حدود ۵٪ کاهش پیدا کند تا بتوان از تلاطم بازار کاست.

در طی این سال‌ها متوسط جوجه تجارتي وارد شده به مزارع، رقمی بیش از ۳۸ میلیون قطعه بوده است. در صورتی که رشد مصرف سرانه حدود ۳/۵ درصد باشد و با اصلاح نژاد و اصلاحات مدیریتی مستدام، می‌توان افزایش سالیانه حدود ۲ تا ۲/۵ درصد را محقق نمود تا نوسانات قیمتی کمتر شود؛ به صورت مشخص برنامه صادرات تخم‌مرغ تدوین شود و برای مثال کشور بتواند ماهانه حداقل ۱۰ هزار تن تخم‌مرغ صادر کند.

نژاد هایلین با متوسط ۴۲٪ جوجه تجارتي و نژاد LSL با متوسط ۲۶٪ مجموعاً بیش از دوسوم نیاز کشور را پوشش می‌دهند. همچنین نژادهای بوونز با ۱۳٪ و شیور با ۱۰٪ سهم بازار، در رتبه‌های سوم و چهارم قرار دارند و نژاد H&N با سهم حدود ۹٪ در رتبه آخر قرار دارد. روند جوجه‌ریزی مزارع مادر تخمگذار خطی بوده و روند افزایشی نداشته است.

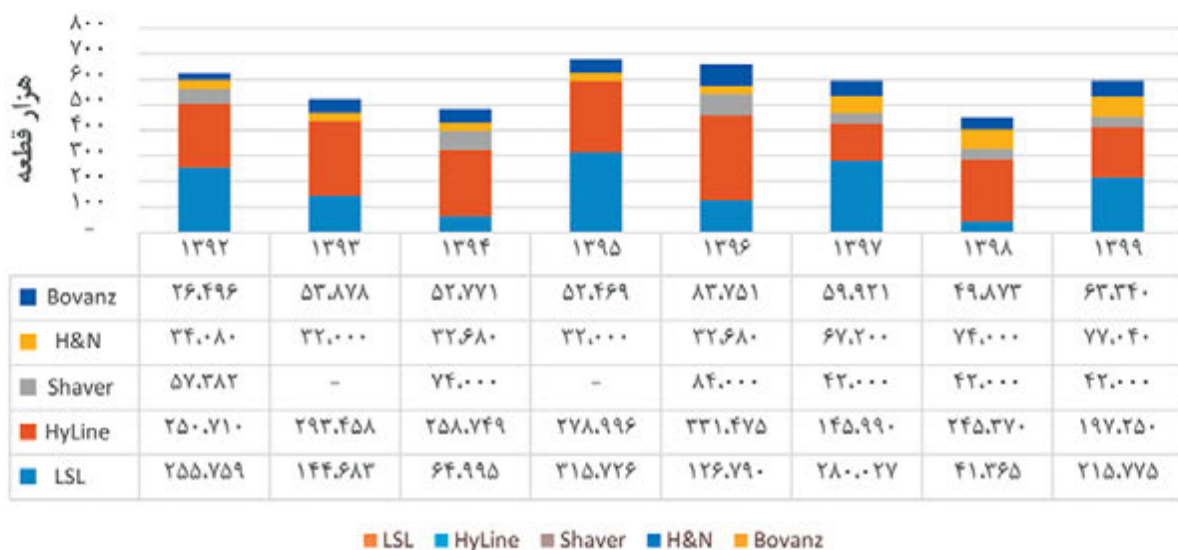
(نمودار شماره ۲۵) جوجه‌ریزی مرغ مادر تخمگذار

میزان جوجه ریزی مادر از آمیخته های مختلف

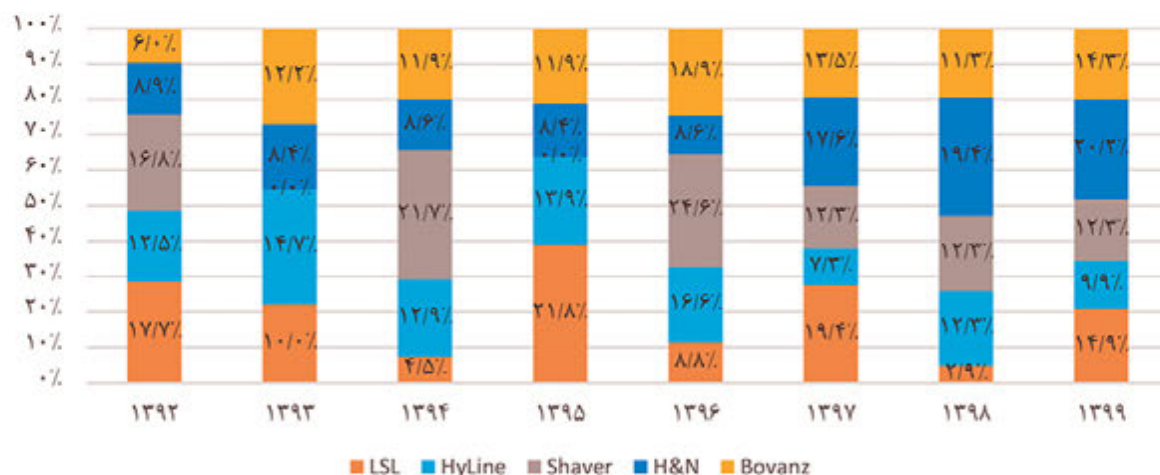
Contribution Of Different Layer Breeds

نمودار شماره ۲۶

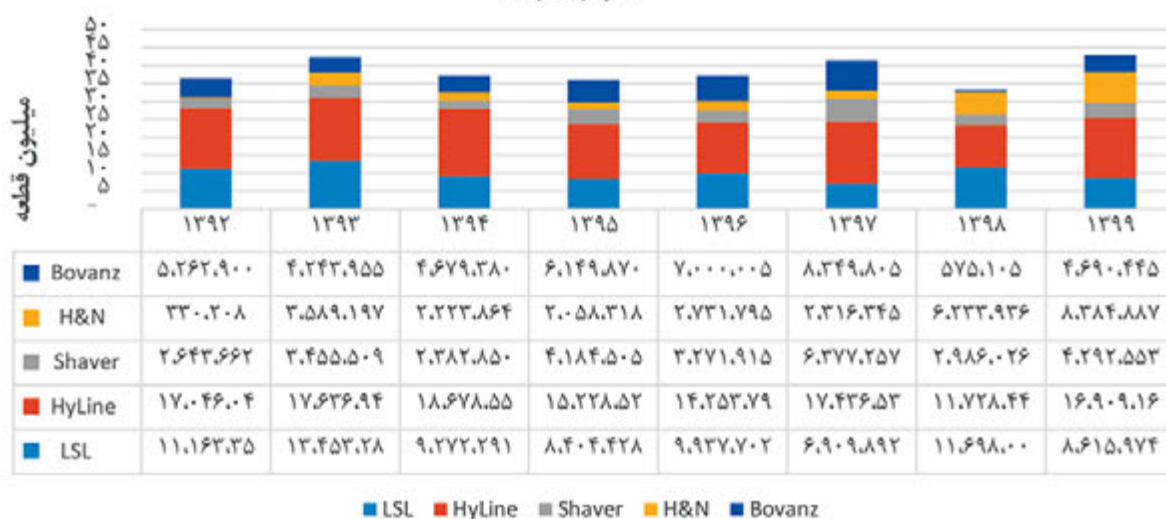
سهم نسبی جوجه ریزی مادر از آمیخته های مختلف

نمودار شماره ۲۷

میزان جوجه ریزی تخمگذار تجارتي از آميخته هاي مختلف

نمودار شماره ۲۸

سهم نسبي جوجه ریزی تجارتي از آميخته هاي مختلف

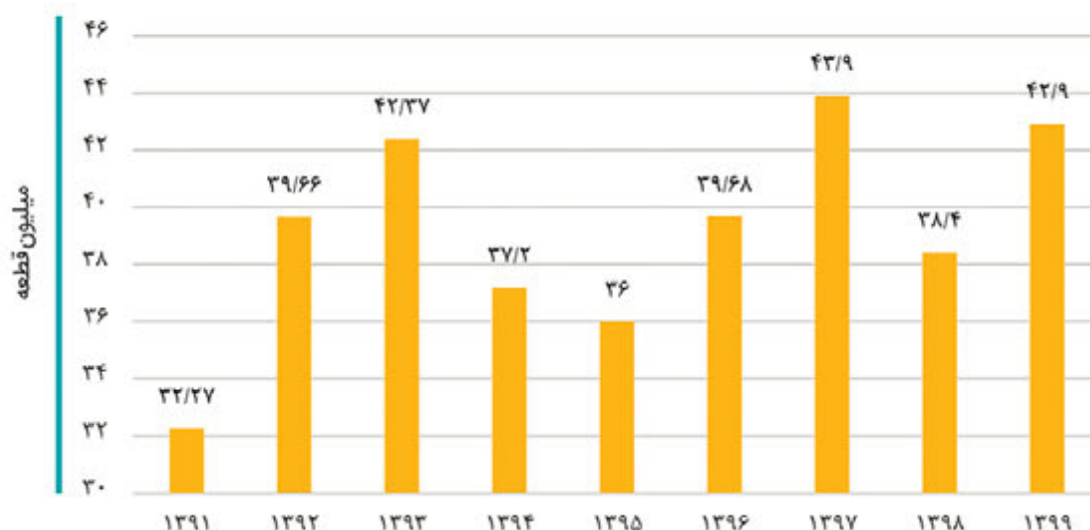
نمودار شماره ۲۹

مزارع مرغ تخمگذار

Laying Hen Farms

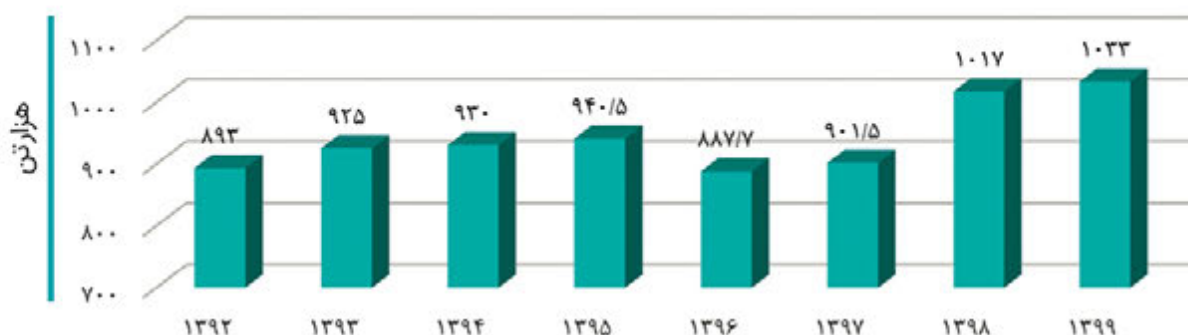
(نمودار شماره ۳۰) جوجه ریزی مزارع تخمگذار

تولید تخم مرغ

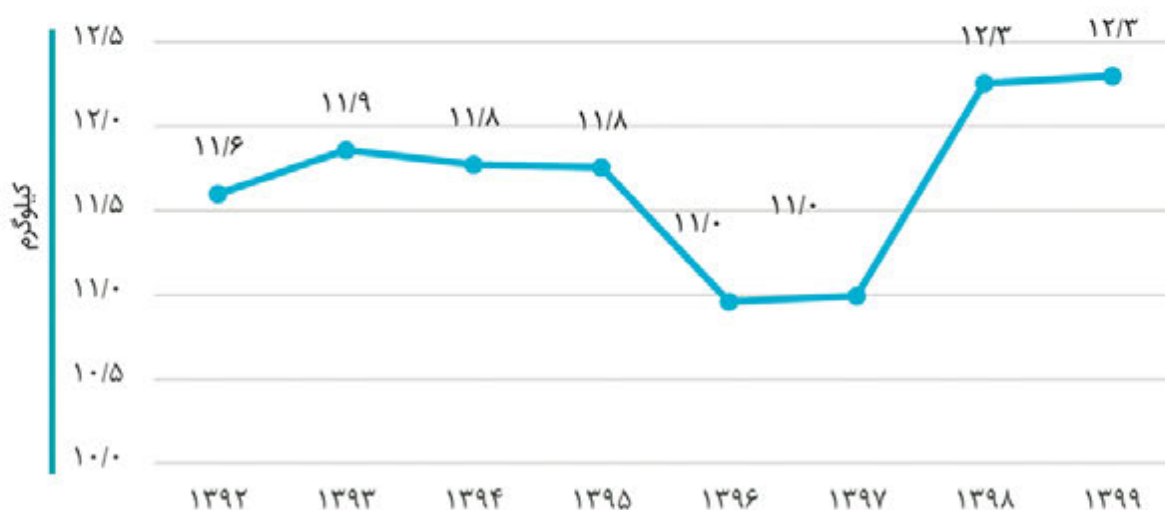
طی ۸ سال گذشته حدود ۱۴۰ هزار تن به تولید تخم مرغ کشور اضافه شده و مصرف سرانه این محصول نیز با حدود ۱/۵ کیلوگرم افزایش به حدود ۱۲ کیلوگرم رسیده است.

(نمودار شماره ۳۱) تولید تخم مرغ در ۸ سال گذشته

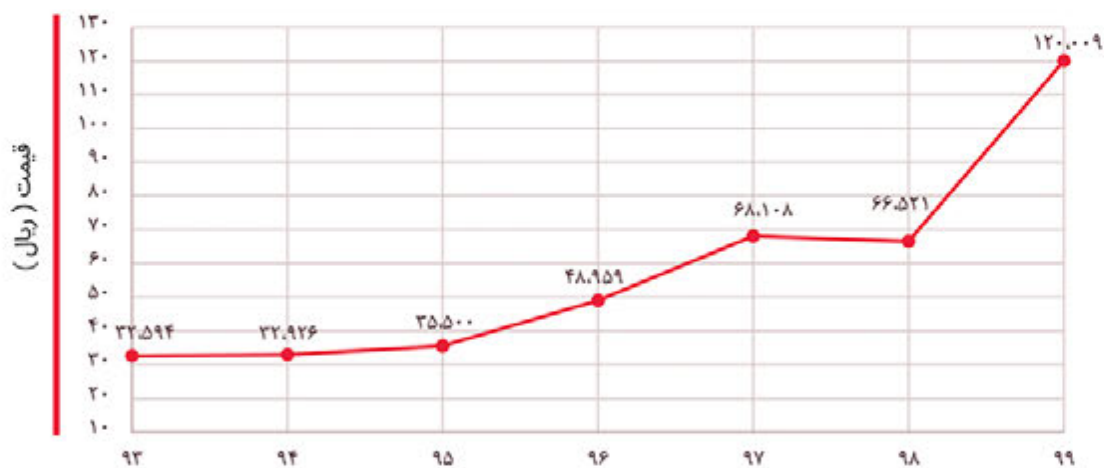

(نمودار شماره ۳۲) مصرف سرانه تخم مرغ

قیمت تخم مرغ

(نمودار شماره ۳۳) روند قیمت تخم مرغ در ۷ سال گذشته

نهادهای تولید Feed Ingredients

ذرت و کنجاله سویا دو نهاده اصلی تولید در صنعت طیور است. با توجه به این که حدود ۹۰ درصد نیاز کشور از طریق واردات تامین می‌شود، لذا هرگونه تغییری در نرخ ارز یا اختلالی در تامین و انتقال آن، تولید محصولات صنعت طیور را تحت تاثیر قرار می‌دهد. با توجه به تحریم‌های بین‌المللی، تامین و تخصیص ارز و انتقال آن ظرف دو سال آخر دولت دوازدهم، دستخوش معضلات زیادی شد. به همین دلیل، بعضاً با کمبود کنجاله سویا و ذرت، هم قیمت‌ها افزایش چندصد درصدی در بازار آزاد پیدا کرد و هم تقلب و قاچاق گسترش پیدا نمود و تولیدکنندگان را در مقاطع طولانی دچار استرس شدید گردانید.

قیمت ذرت بازار آزاد در سال ۱۳۹۹ تا مرز ۶۰ هزار ریال و کنجاله سویا تا حدود ۱۷۰ هزار ریال افزایش نشان داد. سامانه‌ای هم به نام بازارگاه راه‌اندازی شد که تولیدکنندگان بتوانند مستقیماً نهاده‌های مورد نیاز خود را تامین کنند. اما با ضعف‌های جدی که این سامانه داشته است، هم تولیدکنندگان و هم واردکنندگان با مشکلات متعددی روبه‌رو شدند.

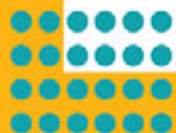
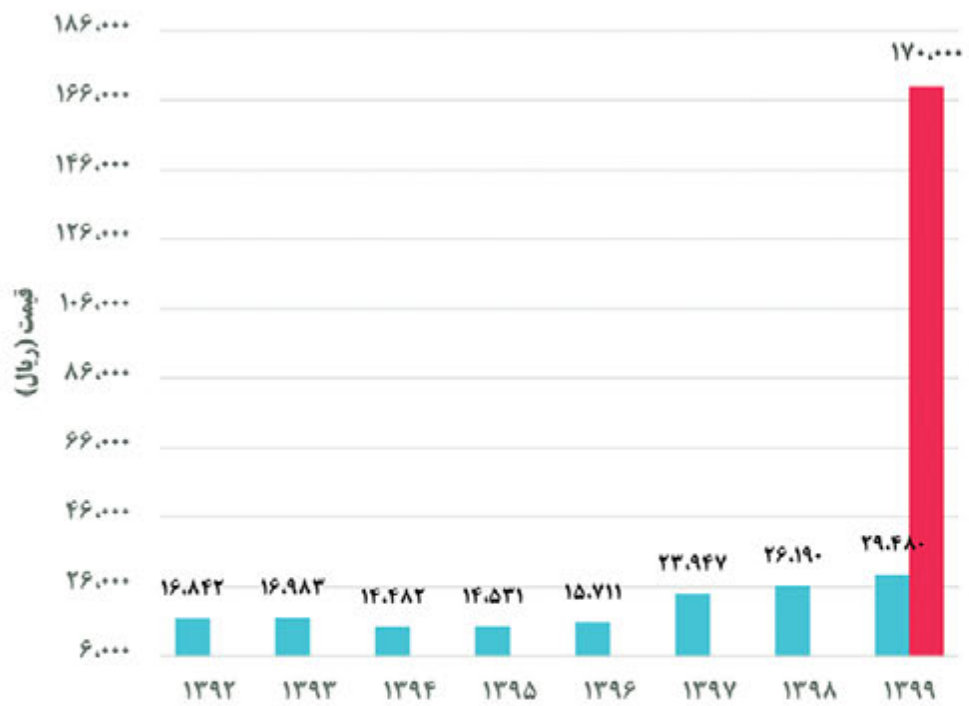

(نمودار شماره ۳۴) تغییرات قیمت ذرت در هشت سال اخیر

(نمودار شماره ۳۵) تغییرات قیمت کنجاله سویا در هشت سال اخیر

Suggestions & Recommendations

پیشنهادات

راهکارهای پیشنهادی برای حل چالش‌های اصلی صنعت طیور کشور

عمده مشکلات مدیریت تولید به ناتوانی وزارت جهاد کشاورزی در تدوین و اجرای برنامه‌ای منسجم، به خصوص در چهار سال دوم (دولت ۱۲) از ناحیه معاونت امور دام بر می‌گردد. اما مشکلات بازار عمدتاً ناشی از سیاست‌های وزارت صمت (ستاد تنظیم بازار) می‌باشد، گرچه معاونت امور دام هم در این امر اقدامی ننمود. با توجه به تجربیات انباشته در صنعت طیور کشور، موارد زیر اهم مسائلی است که توجه به آنها می‌تواند به بهبود روابط و کاهش مشکلات تولیدکنندگان، دولت و مصرف‌کنندگان بینجامد.

۱- قطع ارز یارانه‌ای (ترجیحی، نیمایی و ...) از تولید و تخصیص یارانه مستقیم پروتئین به چند دهک پایین جامعه
۲- آزاد نمودن صنعت به معنای عدم دخالت در قیمت‌ها

۳- تشویق تولیدکنندگان کوچک در پیوستن به زنجیره‌های تولید و تشکیل شرکت‌ها و بنگاه‌های بزرگ تولیدی و حمایت جدی و همه‌جانبه از زنجیره‌های بزرگ تولیدی

۴- اجتناب از صدور مجوز برای واحدهای کوچک به منظور جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد ریسک برای چنین تولیدکنندگانی

۵- از آنجا که زیرساخت‌های لازم برای تولید در کشور وجود دارد، می‌توان با تخصیص تسهیلات و جوایز صادراتی موجب تشویق تولیدکنندگان به صادرات شد. امری که در دولت یازدهم شروع شد و در دولت دوازدهم عقیم ماند

۶- بازننگری در تولید آمار و ارقام صنعت برای تصمیم‌گیری‌های کارشناسانه و دقیق‌تر

۷- تشدید نظارت‌های بهداشتی بر تولیدات صنعت طیور نظیر مرغ، تخم‌مرغ و جوجه یکروزه به منظور افزایش کیفیت محصولات تولیدی

۸- به رسمیت شناختن تنها یک یا دو تشکل بزرگ و جلوگیری از تشتت تشکل‌ها برای تعامل بیشتر و بهتر

۹- دست برداشتن دولت از تجارت نهاده‌ها و محصولات صنعت طیور مانند ذرت، سویا، جو و فروش مرغ و تخم‌مرغ

۱۰- ارزیابی مستمر عملکرد جوجه‌های حاصل از لاین آرین و ادامه جوجه‌ریزی از این سویه با لحاظ نمودن میزان هدر رفت منابع صنعت

Ten commandments that have to be considered by the new Iranian government coming into office for streamlining the Iranian Poultry Industry.

Considering the accumulated knowledge and experience of over 50 years in the Poultry Industry, the followings are suggestions for the betterment of the poultry industry:

- 1) Cut subsidized currency (preferential, semi-preferential, etc.) from the production and allocation of direct protein subsidies to a few lower deciles of society.
- 2) Liberalize the industry; do not interfere in prices
- 3) Encourage small producers to join production chains and form large integrated companies and enterprises. Provide serious and comprehensive support to them.
- 4) Avoid licensing small units to circumvent wasting resources and creating risk for such units.
- 5) Since there is the necessary infrastructure for production in the country, it is possible to encourage producers to export by allocating export facilities and awards. However, this initiative started in the ۱۱th government and remained barren in the ۱۲th government.
- 6) Review the production of industry statistics for more expert and accurate decisions.
- 7) Intensify health and hygiene supervisions on poultry industry products such as chicken meat, table eggs, and day-old chicks to increase the quality of products.
- 8) Recognize only one or two associations and NGOs; prevent fragmentation of such organizations for more and better interaction with government.
- 9) Prevent government agencies from trading in inputs and products of the poultry industry, such as corn, soybean, barley, and the sale of chicken meat and table eggs.
- 10) Evaluate the performance of Arian chicks continuously, considering the dollar amount of inefficiencies that this breed inflicts on the industry.

During the past eight years, the price of each day-old chick doubled, the price of chicken meat and the price of table eggs tripled. It is generally believed that production efficiency considering weight at the end of 45 days of production, livability, production period (days), and FCR is about %75 of advanced production systems. Making in-house feed contributes significantly to this inefficiency (undesirable FCR). On top of that, condemnation and mortality are two significant factors that have given rise to this inefficiency.

2)Layer Industry : The egg industry has added more than 20 eggs per person in consumption over the past several years. If the consumption increases by the same rate, then the country has to produce approximately 1.5 million metric tons of table eggs to meet the per capita consumption of more than 15 Kg when we reach the year 2030. More than 1600 units are responsible for the production of about 1.1 million metric tons of eggs. Moreover, roughly 100 thousand metric tons are produced by subsistence and traditional farms. As far as the number of PS and GP farms are concerned, there is no need to invest in building new farms or increasing their sizes significantly.

Attempts have been made for exports to countries around Iran, but due to occasional shortages in the domestic market, the exports have not been consistent. Many modern layer farms produce between 150-50 metric tons of table eggs per day. There are five types of birds across the country, namely LSL, HyLine, Shaver, H&N and Bovanz. Whereas the broiler farms are spread across the country, the commercial layer sector is mainly concentrated in a few provinces, namely, Mashhad, East Azerbaijan, Isfahan, Yazd, etc. Commercial layer chick placement over the past eight years averages around 40 million birds per annum.

The above picture of the Iranian economy has brought about several systematic risks for all industries, especially the poultry industry. For one thing, %85 of the needs of the poultry industry is imported.

The Poultry Industry : In 1979, when the revolution happened, the Iranian population was almost 36 million people, and the per capita consumption of chicken meat and table egg were roughly 5 and 3.5 kg, respectively. Currently, summer of 2021, the population is around 85 million people, and the per capita consumption of chicken meat has reached almost 30 kg and that of table egg 12 Kg, respectively. The per capita consumption of chicken meat and table egg over the past 40 years has grown steadily at a rate of 5 and 7.3 per annum. Activities of more than 20 thousand broiler growers, more than 700 breeder farmers and about 1600 layer farms, and more than 700 feed mills have given rise to a smallholder poultry structure for the Iranian industry and a perfectly competitive market in the production of day-old chick, table egg and chicken meat. Such a production system is not cost-effective and is inefficient compared with those integrated production centres in North America, Europe, South Africa, Turkey and many countries in Asia. Over the past eight years, especially during the first term, attempts were made to create integrated poultry enterprises. However, not much changed in total.

1)Broiler Industry : Chicken meat production increased by more than 740 over the eight years of the 11th and 12th governments of president Rouhani. Figures claim that we moved from 1.9 Million Mt to more than 2.5 MMT. The Per capita consumption of chicken meat reached about 30 Kg in 2021, almost six times that of the beginning of the revolution.

The Performance Of Poultry Sector In Iran During Rouhani's Reign

H. Mehrabani Yeganeh, PhD

Retired Associate Professor of Animal Breeding & Genetics at the University of Tehran

Introduction: Now that Rouhani's term within 11th and 12th governments have come to close; the performance of the poultry sector during eight years (2013-2021) of his reign is analyzed and some suggestions are proffered. Initially, the economic context of these eight years is presented and then broiler and layer industries get examined.

Economic Context: Between 2013 and 2021, Iran's population increased by almost eight million and reached 85 million people. However, the growth rate declined sharply over the past five years to an alarming %0.75. The GDP improved from 400 to 611 bn dollars. Inflation touched almost %40, making economic situation as one of the worst globally. Unemployment reached almost %13 and along with inflation rate making the country in terms of the misery index the eighth worst country in the world. Hard currency exchange suffered from multiple rate over the past eight years. The multiple rate per se has augmented corruption drastically and ranked the country near the bottom %10 of all countries in the world. Free market value of dollar compared with that of 2013 reached almost 10 times in 2021. Official rate moved up significantly too making imported commodities much more expensive. Minimum wages of the simple workers and employees declined sharply to about 100 dollars per month.

واسطه‌گری در اقتصاد

نقش و اهمیت دلالان در خلق ارزش و منفعت

نویسنده: ماریشا کراکوفسکی
ترجمه: دکتر حسن مهربانی یگانه

